

Hasan Âli Ediz (1904, Priboy, Sırbistan - 3 Temmuz 1972, İstanbul)

70'e yakın çeviriye imza atmış yetkin ve öncü çevirmenlerimizdendir.

Sırbistan'ın Priboy kasabasında doğdu ve on bir yaşına kadar orada yaşadı. Balkan Savaşı'ndan sonra, 1913 yılında, ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etti.

Telgrafçı olan babası 1914 yılında askere alınınca ailenin maddi durumu kötüleşti. Hasan Âli Ediz, gündüz okula devam etmek ve akşamları ekmek fırınında çalışmak durumunda kaldı. 1919'da İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sırasında işgale karşı bildiri dağıtmaktan tutuklandı. 1921 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi. Maddi yetersizlik sebebiyle Askeri Tıp Akademisi'ne geçti. 1921 yılından 1930'lu yıllara kadar Türkiye Komünist Partisi (TKP) içinde çalışma yürüttü, Merkez Komitesi ve Politbüro'ya seçildi. 1923 1 Mayıs'ında "komünist bildirileri dağıttığı" için tutuklandı. Nisan 1924'te ikinci kez tutuklandı ve Askeri Tıp Akademisi'nden atıldı. İki ay hapiste kaldı. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti. Gıyabında 15 yıl kürek cezasına çarptırıldı. Orada kaldığı beş yıl içinde bir yandan siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da tıp eğitimine devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 1930-1935 yılları arasında hapis yattı.

Sonraki yıllarda kendini tümüyle yazarlığa ve çevirmenliğe verdi. Devlet Kitapları Müdürlüğü'ne danışman olarak girdi ve buradan emekli oldu.

Hasan Âli Ediz'in asıl verimi çeviri alanındadır. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri dizisinin gerçekleşmesine önemli katkısı oldu. Fransızca, Rusça ve Sırpça bilen Ediz, pek çok klasik ve çağdaş yapıtı Türkçeye kazandırdı.

Ölümünden sonra, Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) tarafından Hasan Âli Ediz Çeviri Ödülü verilmeye başlandı. Ne var ki bu ödül, TYS'nin 12 Eylül Darbesi'nden sonra kapatılmasıyla kesintiye uğradı.

Suç ve Ceza (Dostoyevski), *Anna Karenina* (Tolstoy), *Seçme Hikâyeler* (Çehov, 2 cilt), *Babalar ve Çocuklar* (Turgenyev), *Duman* (Turgenyev), *Mayıs Gecesi* (Gogol), *Dubrovski* (Puşkin), *Soytarı* (Gorki), *Ekmeğimi Kazanırken* (Gorki), *Benim Üniversitelerim* (Gorki), Yordam Edebiyat'ın yayımladığı ve yayımlayacağı Hasan Âli Ediz çevirilerinden bazılarıdır.

Babalar ve Çocuklar ilk kez 1937 yılında Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır.

Eserin orijinal adı:

ОТЦЫ И ДЕТИ - OTTSY I DETI

Çevirinin önceki basımları:

1937-1963 Remzi Kitabevi

1982-1984-2002-2013 Cem Yayınevi

İ. S. TURGENYEV

BABALAR
VE
ÇOCUKLAR

ROMAN

TÜRKÇESİ
HASAN ÂLİ EDİZ

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 41 • **Babalar ve Çocuklar** • İ. S. Turgenyev
ISBN 978-605-172-261-0 • *Türkçesi: Hasan Âli Ediz*
Düzeltilme: Dilan Keyvan • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Mayıs 2018
© Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 - 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

BABALAR
VE
ÇOCUKLAR

ROMAN

*Vissarion Grigoryeviç Belinski'nin
anısına ithaf edilmiştir.*

İVAN SERGEYEVIÇ TURGENYEV

Hasan Âli Ediz

Ailesi ve Çocukluğu

İvan Sergeyeviç Turgenyev, 28 Ekim 1818 tarihinde, Orel kentinde doğdu. Yakışıklı bir adam olan babası Sergey Nikolayeviç Turgenyev, yoksul düşmüş, köklü, soylu bir ailedendi. Yaşama su-bay olarak atılmış, süvari albaylığına kadar yükselmişti. Spasskoye malikânesinin sahibi, yaşlı ve çirkince bir kadın olan Varvara Petrovna Lütovia (Turgenyev'in annesi) ile daha çok parası için evlenmişti. Evlendikten kısa bir süre sonra, daha yirmi altı yaşındayken ordudan ayrılmış, karısının malikânesinde bolluk içinde, aylak bir yaşayış sürmeye başlamıştı.

Turgenyev'in annesi Varvara Petrovna, kısa boylu, hafif çiçek bozuğu yüzlü, biraz kamburcaydı. Bununla birlikte akıllı, bilgili, okumuş bir kadındı. Turgenyev'in çocukluğu, annesinin Spasskoye malikânesinde geçti. Turgenyev, Alman ve İsviçreli mürebbiyelerin, toprak kölesi dadıların, sütinelerin elinde büyüdü. Otoriter bir kadın olan Varvara Petrovna, çiftlik halkına karşı olduğu kadar, çocuklarına karşı da sert davranırdı. Beş bini aşan toprak kölesinden suç işleyenleri acımasızca dövmekten ve dövdürmekten çekinmezdi. Zaten Spasskoye çiftliğinde dayak, başlıca eğitim araçlarından biri sayılırdı. Bundan ötürü, evin çocuklarına da aynı eğitim sistemi uygulanmaktaydı. Bu eğitim sistemine başkaldıran

küçük Turgenyev, bir gün evden kaçmış, ancak bir daha bu yola başvurulmayacağı konusunda söz aldıktan sonra evine dönmüştü.

Küçük Turgenyev'in derebeyi yaşayışıyla ilgili bu kötü izlenimleri, onda daha çocuk yaşında, toprak köleliği düzenine karşı derin bir tiksinti uyandırmıştı.

Turgenyev ailesi, 1827 yılında Moskova'ya göç etti. Dokuz yaşlarındaki küçük Turgenyev orada, iki üç yıl özel okullarda okudu. Turgenyev, bundan sonraki eğitimini özel öğretmenlerden aldığı derslerle evinde sürdürdü. Bu ev öğrenimi sırasında, özellikle yabancı dillere ve edebiyata önem verildi. Böylece Turgenyev, daha çocukluğunda, Fransız, Alman, daha sonra İngiliz konuşma dilini öğrendi. Bunun yanı sıra çocuğun yabancı klasikleri öğrenmesine de önem verildi.

Turgenyev ilk edebî kültürünü evinde aldı. Annesi, aşırı denebilecek derecede edebiyata düşkündü. O zamanlar soylular arasında moda olan Fransız edebiyatından başka Rus yazarlarından yalnız Sumarokov'u, Lomonosov'u, Derjavin'i, Karamzin'i değil, Jukovski'yi, Puşkin'i, Gogol'ü, hatta Lermontov'u bile okur ve bilirdi.

Üniversite Öğrenimi ve Almanya'ya Gidiş

Turgenyev, daha on dört yaşında bir çocukken, 1832 yılında, Moskova Üniversitesine girdi. Ama ailesi Petersburg'a taşındığı için, o da, kısa bir süre sonra Petersburg Üniversitesine geçti. 1836 yılında, Felsefe Fakültesi edebiyat dalını iyi dereceyle bitirdi.

Turgenyev, 1838 yılı baharında Almanya'ya giderek Berlin Üniversitesine girdi. Aralıklı olarak 1838-1839 ve 1840-1841 yıllarını Berlin'de geçirdi. Berlin'de geçen bu iki yılın, genç Turgenyev'in yaşamında büyük bir önemi oldu. Turgenyev, anılarında bunu şu sözlerle anlatır:

“Alman denizine balıklama daldım. Sonunda bu denizden çıktığım zaman, kendimi ‘Batılılaşmış’ buldum. Ömrümün sonuna kadar da böyle kaldım.”

Profesörlüğe hazırlanmakta olan Turgenyev, Berlin Üniversitesinde, özellikle tarih ile klasik filolojiye önem verdi. Yunancaya, Latinceye, edebiyata çalıştı. O zamanlar Almanya'da pek yaygın olan Hegel felsefesini inceledi. Ama bu konulardan hiçbiri onu, Berlin'deki Rus öğrenci kolonisi kadar ilgilendirmede.

Felsefe Dernekleri ve Turgenyev

1825 Dekabrist ayaklanmasının bastırılışından sonra, Rusya'da koyu bir gericiilik, şiddetli bir baskı rejimi egemenliğini sürdürmeye başlamıştı. Bu sıralarda, özellikle Moskova'da geniş bir varlık gösteren felsefe dernekleri, Rusya'nın toplumsal gelişme tarihinde çok önemli bir rol oynadı. Bunların en ünlüsü, 1835 yılına doğru kurulan, Stankeyeviç'in, Felsefe Derneğiydi. Belinski, Bakunin, Granovski, Botkin, Aksakov gibi o dönemin en önemli düşünce adamları, bu derneğin çevresinde toplanmıştı.

Turgenyev, henüz bu derneğe girecek yaşta değildi. Zaten derneğin kurucusu Stankeyeviç'le tanışmıyordu bile. Bu dernek, üyelerinin başka yanlara gidişinden ötürü, 1840 yılına doğru dağıldı. Ama dernek üyelerinden küçük bir grup Berlin'de yeniden bulundu. Bu grubun başında Bakunin vardı. Bu sıralarda Berlin'de bulunmakta olan Turgenyev de 1840-1841 kışında bu dernek üyeleriyle bir yakınlık kurdu. Bakunin onun en iyi arkadaşı oldu. O sıralarda Bakunin de, Berlin Üniversitesi Felsefe Fakültesine gidiyordu. Bakunin'le Turgenyev, 1840-1841 kışının birçok gecesini Hegel'in *Mantık*'ı üzerinde baş başa geçirdiler.

Profesörlük Çabaları ve Memurluk Yaşamı

Turgenyev, 1841 Mayıs'ında Rusya'ya döndü. Petersburg Üniversitesi profesörlük sınavını başarıyla verdi. Ama profesörlük yapması mümkün olmadı. Çünkü o dönemde devrimci bir nitelik taşıyan Alman felsefesine, Rus üniversitelerinde kuşkulu bir gözle

bakılıyordu. Bu dersin kürsüleri kaldırılmış, Turgenyev'e de yapacak bir iş kalmamıştı.

Turgenyev, temelli olarak Almanya'da kalmaya karar veren Bakunin'le görüşmek üzere, 1842 sonbaharında Almanya'ya gitti. Ama Bakunin ile Turgenyev arasındaki bu dostluk çok sürmedi. Yolu Rusya ve Avusturya hapishanelerinden geçen, köylüleri "balta başına" çağırmak için Amerika yoluyla Sibirya'dan kaçan "anarşist" Bakunin ile Turgenyev arasında derin bir görüş ayrılığı belirdi. Böylece kısa bir süre sonra birbirlerinden bütünüyle koştular.

Turgenyev, Almanya'dan döndükten sonra birkaç yıl Petersburg'da kaldı. Artık onun için "öğrenme ve yolculuk yılları" sona ermiş, pratik çalışma yaşamına atılma zorunluluğu başgöstermişti. 1843 yılı 8 Haziran'ında İçişleri Bakanlığında bir işe yerleşti. Ama burada çok kalmadı. 1845 yılında memurluktan ayrıldı. Zaten memurluk yaşamına atılışı, biraz da annesinin zoruyla olmuştu.

Belinski'yle Tanışma

1842-1843 kışı, Turgenyev'in yaşamında özel bir anlam taşır. Turgenyev, bu yılın kışında, büyük eleştirmen Belinski'nin çevresinde toplanan, Petersburg edebiyatçıları grubuyla tanıştı. Bu tanışma, Belinski ile Turgenyev arasında bir dostluğun kurulmasını sağladı. Sonraları, birbirine taban tabana karşıt görüşler taşıyacak olan Turgenyev ile Belinski'nin bu arkadaşlığına şaşmamalıdır. Çünkü o sıralarda Belinski'nin çevresinde toprak köleliği düzenine düşman her eğilimde Rus Batıcıları toplanmıştı. Turgenyev de Rusya'nın Batılılaşmasından yana olduğu için, o da Belinski'nin Batılılaşma Derneği'ne girdi.

İlk Edebiyat Denemeleri ve Romantizmi

Turgenyev, kendi deyimiyle, "tamamıyla çocukça bir nitelik taşıyan ve Byron'un kulca bir taklidi olan" ilk edebiyat denemelerine

daha üniversite sıralarındayken başladı. Ayrıca bir felsefe fakültesi öğrencisi olarak da Turgenyev'i, Shakespeare'in dramatik dehası, *Hamlet* ve *Kral Lear*'ın felsefi konuları ilgilendiriyordu. Ama Turgenyev, ciddi olarak edebî çalışmalarına 1842-1843 yıllarında başladı. Puşkin'in ortaya attığı ve Gogol'ün geliştirdiği Rus gerçekçiliği, 1830 yıllarından itibaren kendini göstermeye başlamıştı. Ama bu yıllar, aynı zamanda Rus romantizminin en parlak günlerini yaşadığı bir dönemdi. O dönemin yüksek tabaka okurları arasında pek yaygın olan Marlinski'nin öyküleri, Benediktov'un şiirleri, Kukolnik'in oyunları, Gogol'ü de, Puşkin'i de gölgede bırakıyordu. Turgenyev, daha sonraki tarihlerde yazdığı bir makaleyle Rus romantizminin niteliğini, gerici yanlarını çok parlak bir biçimde anlatmakla birlikte, ilk zamanlar o da romantizmin etkisinden kendini kurtaramamıştı.

Turgenyev'in ilk edebî yazıları tamamıyla koşuk biçiminde yazılmıştı. Hatta denilebilir ki, Turgenyev'in 1847 yılına kadar yazdığı yazıların hemen hepsi de koşuk biçimindeydi. Turgenyev, bu yazılarını, çeşitli adlar altında, çeşitli dergilerde yayımlamıştı. Bu yapıtlarından *Paraşa*'yı 1843'te, *Konuşma*'yı 1844'te, *Derebeyi*'ni ve *Andrey*'i 1845'te yayımladı. Yine bu yıllarda otuz kadar şiiri çıktı.

Turgenyev'in düzyazı biçimindeki ilk yapıtı olan *Andrey Kolesov* öyküsü, 1844'te çıktı. Bunun arkasından *Üç Portre* 1845'te, *Bretter* 1846'da, *Petuşkov* 1847'de yayımlandı.

1842 yılının sonlarına doğru Turgenyev, daha önceleri bağlı olduğu Rus romantizminin gerici bölümüyle olan ilgisini tamamıyla kesti. Belinski'yle birlikte buna karşı savaşıma girişti. Gerek Belinski, gerek Turgenyev, bir edebiyat otoritesi olarak Puşkin'i, Gogol'ü, Lermontov'u ileri sürüyorlardı. Turgenyev o dönemde, henüz kesin olarak kendi yolunu bulmamış bir yazar olarak bu üç otoritenin izi üzerinde yürümeye başladı.

Bir Avcının Notları

1847 yılında Rus dergicilik yaşamında çok önemli bir olay meydana geldi. Hemen hemen 1840 yılından başlayarak, gerek Belinski, gerek Belinski'nin derneğine giren yazarlar, yazılarını, Rus Baticılarının yayın organı olan *Oteçestvenniye Zapiski* dergisinde yayımlıyorlar, derginin ideolojisini Belinski belirliyordu. Ama derginin sahibi Krayevski, tüccar kafalı bir adamdı. Kısmen kendi çıkarına aykırı gördüğü, kısmen de çarlık yönetiminden çekindiği için, son zamanlarda eleştirici yazıların dergide çıkmasına engel olmaya başladı. Bu durum, Belinski'yi yeni bir dergi çıkarmaya zorladı. Böylece, bir zamanlar Puşkin'in çıkarmakta olduğu *Sovremennik* dergisi, 1847 yılı Ocak ayından başlayarak tek başına Belinski tarafından yayımlanmaya başladı. Bu derginin çıkışına her bakımdan yardım eden Turgenyev, on üç yıl boyunca buraya yazı yazdı. Turgenyev'in en yararlı, en olumlu çalışmaları bu derginin çevresinde olmuştur.

Bu derginin ilk sayısında, Turgenyev'in *Hor ve Kaliniç* adlı bir denemesi çıktı. Başlığın altında "Bir avcının notlarından" kaydı vardı. Bu deneme geniş bir ilgi uyandırdı. Yazarına hemen büyük bir ün sağladı. Bu geniş ilgi, Turgenyev'e *Bir Avcının Notları* dizisini sürdürme isteği ve cesaretini verdi. *Sovremennik* dergisinde, 1848-1851 yılları arasında, yine *Bir Avcının Notları* dizisinden olmak üzere yirmi öykü daha çıktı. 1852 yılındaysa, bu öyküler başlı başına bir kitap olarak basıldı. Bu öyküler son biçimini ancak kitabın 1880 yılı baskısında buldu. Kitabın bu baskısında, *Bir Avcının Notları*'ndan yirmi beş öykü bulunuyordu.

Bir Avcının Notları, yalnız zamanın edebî yaşamının değil, toplumsal yaşamının da büyük bir olayı oldu. Turgenyev bu öykülerinde, toprak köleliği düzeninin koşulları içinde, köylü ve derebeyi yaşayışının ustaca, renkli bir tablosunu çizdi.

Bir Avcının Notları'ndaki öyküler, konu birliğiyle birbirlerine bağlı değildir. Ama, avcının avlanması sırasında ortaya çıkan

rastlantıların ve olayların hepsi de, toprak sahibi derebeyleriyle toprak kölesi köylülerin portresini çizmek gibi bir ana düşünce çerçevesinde birleşiyorlardı.

Bu öykülerde doğa betimlemeleri, olaylara sımsıkı bağlıdır. Burada doğa, bazen okuyucuyu, olayın geçtiği yerin coğrafyasıyla tanıştırmak için bir fon olarak betimlenmiştir. Bazen de bu betimlemeler, aydın bir derebeyi, bütün güzellikleriyle güneşin doğuşunu ya da batışını, ayın yükselişini ya da sıcak bir yaz sabahını malikânesinin balkonundan, duygulanarak seyrederken, düpedüz bir doğa olayı olarak verilmiştir.

Turgenyev, *Bir Avcının Notları*'nda bütünüyle nesnel ve gerçekçidir. Olayları anlatırken onda, ne yerme, ne öfke, ne de başkaldırı vardır. Burada sadece birbirini kovalayan gerçekler konuşur.

Bir Avcının Notları, Rusya'da olduğu kadar Rusya'nın dışında da geniş bir ilgi uyandırdı. *Bir Avcının Notları* çıktıktan sonra Turgenyev, Oxford Üniversitesi onursal profesörlüğüne seçildi. Rusya'da kamuoyu bu kitaba o kadar büyük bir önem verdi ki, 1860 yılında toprak köleliğinin kaldırılışı bile bu kitabın etkisine yoruldu. O sıralarda ortalıkta dolaşan söylentilere göre Çar II. Aleksandr doğrudan doğruya bu kitabın etkisi altında, köylüleri "azat" etmeye karar vermiş. Bu söylentiler doğru olmamakla birlikte, bu yapıtın, Rus klasik edebiyatındaki tarihsel ve edebî rolünü belirtmesi bakımından dikkat çekicidir.

Pauline Viardot

Turgenyev'in yaşamında önemli bir rol oynadığı için burada, kronolojik sıraya uyarak, İspanyol asıllı Fransız ses sanatçısı Paulina Viardot-Garcia'dan söz etmek zorundayız.

Turgenyev, birkaç temsil vermek üzere o sıralarda Petersburg'a gelmiş olan Paulina ile daha 1843 yılında tanışmıştı. Büyük bir artist, eşsiz bir ses sanatçısı olan Paulina, güzel piyano çalar (kendisi Liszt'in öğrencisiydi), iyi resim yapardı. Çok kültürlü bir

kadın olan, birçok yabancı dil bilen, güzel konuşan Paulina'nın, Avrupa'nın bütün başkentlerinde edebiyatçı ve sanatçılardan meydana gelmiş geniş bir çevresi vardı. 1860 yıllarına kadar, Paulina ile ancak ara sıra görüşen Turgenyev, bu tarihten sonra, Paulina'nın ailesiyle yakınlaşarak ondan ayrılmaz oldu. Artık Turgenyev, sürekli olarak Paulina'nın bulunduğu Paris'te, Baden-Baden'de, Londra'da yaşamaya başladı.

Paulina'nın kocası Louis Viardot, çeviri işleriyle de uğraşan bir edebiyat eleştirmeniydi. Batı'da Rus edebiyatını tanıtmaya konusunda çok yararlı çalışmaları olmuştu. Puşkin, Gogol, Lermontov gibi yazarların eserlerinin Batı dillerine çevrilmesi işinde Turgenyev'in ona birçok yardımı dokundu.

Turgenyev'in Paulina Viardot ile bu sürekli dostluğu, Turgenyev'in annesi Varvara Petrovna'nın bütün hesaplarını altüst etmişti. Çünkü kadın, oğlunun kısa zamanda büyük bir memur olacağı umudunu besliyor, parlak bir evlilik yapacağına inanıyordu. Bu yüzden ana oğul arasında bitmez tükenmez bir anlaşmazlık sürüp gidiyordu. Hele Turgenyev'in, sürekli olarak Avrupa'da kalışı, ana ile oğul arasındaki bağların bütünüyle kopmasına neden oldu. Kadın, oğluna yapmakta olduğu bütün para yardımını kesti. Böylece Turgenyev, yaşamında ilk kez para sıkıntısı çekmeye başladı. Turgenyev 1850 yılı baharında, annesinin ölümünden bir süre sonra Rusya'ya döndü. Annesi ölünce Turgenyev'e 5500 hektar toprak ve 2000 toprak kölesi kaldı. Böylece Turgenyev birdenbire zengin oluverdi.

Turgenyev, 1847'den 1850 yılına kadar süren üç yıllık Avrupa yaşayışında *Bir Avcının Notları*'ndan başka, *Dalkavuk* (1848), *İplik İnce Yerinden Kopar* (1848), *Bekâr* (1849), *Başkanın Ziyafeti* (1849), *Köyde Bir Ay* (1850) gibi başlıca oyunlarını yazdı. Petersburg'a geldikten sonra da *Büyük Yolda Bir Konuşma* (1851), *Taşralı Kadın* (1851), *Sorrente'de Bir Akşam* (1852) oyunlarını yazdı.

Ama o dönemde Ostrovski'nin dram ve komedilerinin kazandığı büyük başarı, bir dramaturg olarak Turgenyev'i ikinci plana atmıştı.

Hapis ve Sürgün

21 Şubat 1852'de Gogol öldü. Büyük yazar ölümünden bir süre önce *Ölü Canlar*'ın ikinci cildini yakmıştı. Hastalığı üzerine birçok söylenti dolaşıyordu. Ölümü bile ancak 24 Şubat'ta öğrenildi. Bu haber, ileri görüşlü edebiyat çevrelerinde derin bir üzüntü yarattı. Ama her çeşit toplum hareketinden, vebadan korkar gibi korkan çarlık yönetimi, Gogol'un ölümüne de aşırı bir ilgi gösterilmesini istemedi. Bundan ötürü de, Turgenyev'in, Gogol'un ölümü üzerine yazdığı yazının yayımlanmasını yasakladı. Ama Petersburg'da yasaklanan bu yazı, Moskova dergilerinden birinde çıkıverdi.

Sansürün emirlerini dinlemediği için Turgenyev tutuklandı. Bir ay hapiste kaldıktan sonra 16 Mayıs 1852'de serbest bırakıldı. Ama iki gün sonra, yani 18 Mayıs 1852'de Spasskoye çiftliğine sürgün edildi.

Turgenyev, 1853 yılı Aralık ayına kadar, yani tam bir buçuk yıl polis gözetimi altında kaldı. Turgenyev'in burada kaldığı yıllar, onun edebî çalışmalarının dönüm noktasıdır. Turgenyev 1852 yılından başlayarak kesin olarak dramatik çalışmalardan ve denemelerden ayrıldı. Aynı yılın sonlarında ilk romanını yazmaya başladı. Ama yakın dostları beğenmediği için, Turgenyev onu hemen ortadan kaldırdı. Böylece, Turgenyev'in doğmadan ölen bu ilk romanını, ancak yakın dostları görmek ve okumak fırsatını elde etmişlerdi.

Romanları ve Romanlarının Özelliği

Turgenyev'in romanları, genel olarak yazıldıkları dönemin güncel ve toplumsal sorunlarını ele almaktadır. Hepsini de ayrı ayrı, dönemin dönüm noktasını meydana getiren belli bir toplumsal olayı çözümler.

Turgenyev, romanlarında gerçekçi olmaya çalışmıştır. Bu, onu on dokuzuncu yüzyıl ortalarına doğru İngiltere ve Fransa'da kesin olarak kurulmuş olan gerçekçi romancılığa yaklaştırır.

Turgenyev roman yazmaya oldukça geç başladı. İlk romanı çıktığı zaman arkasında yirmi yıllık bir yazarlık deneyimi, büyük bir öykücü ünü vardı. Turgenyev, 1852 yılında ayrı bir kitap olarak çıkan *Bir Avcının Notları*'ndan kısa bir zaman sonra, öyküden romana geçme yollarını aramaya başladı. Turgenyev roman yazmayı düşünürken, romanlarının yalnız deneyimli ve usta bir edebiyatçının kaleminden çıkmaları dolayısıyla sağlayacakları ünle yetinmek istemedi. Romanlarının, çevrede büyük bir yankı uyandırabilmesi için bunların özellikle güncel konulara dokunmalarına önem verdi.

Turgenyev'in ilk öyküleri âdeta –Rusya'nın dışında bulunmasına karşın soyluların 1850-1880 yılları arasındaki bütün düşünce yaşamını yansıtan– asıl yapıtlarının bir başlangıcı gibidir. Zaten Turgenyev'in yapıtlarını Rus edebiyatının parlak bir sayfası yapan da bu durumdur. Turgenyev, 1850 yılından başlayarak yalnızca soyluluğun ölümünü betimlemekle kalmadı, onun toplumsal yaşamın yeni koşullarına uymasını bildiğini de gösterdi. Turgenyev, 1855 yılından başlayarak yaşamının sonuna kadar, hemen hemen her iki üç yılda bir, yarattığı yeni romanlarla on yıllık bir tarih evresini canlandırdı. Böylece *Arife* (1858), *Bir Asilzade Yuvası* (1858), *Rudin* (1859), *Babalar ve Çocuklar* (1862), *Duman* (1867), *Nov* (1876) gibi romanları doğdu. Bu romanlarda, her konuda zamanının en canlı sorunlarından biri ele alınmaktaydı.

Turgenyev'in romanlarının, tarihsel öğreticilik ve edebî önemi pek büyüktür. Puşkin ve Lermontov, yapıtlarında daha çok salon soylularının yaşamını anlatmışlardı. Onların en çok sevdiği roman kahramanları, başkent kişileri, malikânesinden kopmuş, çiftlik yaşamıyla ilgisini kesmiş soylulardır. Gogol'ün kahramanları, ücra yerlerde yaşayan kasabalı çiftlik soylularıdır. Turgenyev ise, kültürlü çiftlik sahiplerinin yaşamını betimleyen bir yazardır. Kentle, uygar yaşamıyla ilgisini kesmemiş soylu yuvalarında yaşayanlar, Turgenyev'in romanlarının başlıca kahramanlarıdır. Turgenyev'in kahramanları, üniversite öğreniminden sonra belli bir felsefi ve siyasal görüş edindikten, Avrupa'ya gidip geldikten sonra kendi malikânelerine dönmektedirler.

Turgeniev, 1879’da kendi siyasal görüşlerini şu sözlerle anlatmıştı:

“Ben her zaman, her şeyin ‘yavaş yavaş’ yapılmasından yanaydım, şimdi de öyleyimdir. Reformun yukarıdan yapılmasını bekleyen, İngilizlerin anladığı anlamda eski biçim bir liberalim. İlke olarak devrime karşıyım.”

Dikkatli ve duygulu bir yazar olan Turgeniev, *Rudin*’den başlayarak bütün romanlarında, ustaca ve özgür bir biçimde bu “evrimci-liberal” görüşü savundu.

İlk Romanı: *Rudin*

Turgeniev’in yayımlanan ilk romanı, *Rudin*’dir. Turgeniev’in bu romanını, bütün öteki romanlarından ayıran özellik, romanın başlıca kahramanı Dimitri Rudin’in, o zamanlar daha yaşamakta olan tarihsel bir kişiliği canlandırmasıdır. Bu tarihsel kişi, bir hayli değiştirilmiş olmakla birlikte, Turgeniev’in Berlin Üniversitesindeki arkadaşı ve dostu Mihayil Bakunin’dir.

Gerçi romanlarda prototip aramak olağanüstü bir şey değildir. Çünkü bütün roman kişileri, az çok toplumun içinde bulunan ya da bulunabilen örnek bir tipe benzetilmiştir. Ama *Rudin*’in özelliği, yapıtta canlandırılan başkahramanın henüz sağ olmasıydı. Bu bakımdan *Rudin* biraz da “siyasal yergi” niteliği taşımaktadır.

Romanın kahramanı olan idealist Rudin, büyük işler peşinde koşan, ama kendisine verilen küçük işleri bile başaramayan bir tiptir. Turgeniev, Rudin’in parlak, gürültülü sözlerinin boşluğunu, bunların arkasında iradesizlik, tembellik, yaşama uymazlık yattığını ustaca ortaya çıkarmaktadır. Kısacası, Turgeniev, bu romanında “lafta dev, davranışta cüce” insanları yermektedir.

Turgeniev, Rudin’in karşısına, liberal görüşlü pratik bir adam olan Lejnevi çıkarmaktadır. Lejnevi gürültülü sözlerden hoşlanmamaktadır. Sessizce, malikânesinde yaşamakta, orada kendi çiftlik işleriyle uğraşmaktadır.

1855 yılında yazılmış olan *Rudin*, ilkin 1856 yılında bir dergide, sonra da kitap olarak yayımlandı. *Rudin* kitap olarak çıkmadan önce bir hayli değişikliğe uğradı. İlk adı olan *Dâhi Bir Tip* yerine *Rudin* adını aldı.

Bir Asilzade Yuvası

Turgenyev'in *Rudin*'den sonra *Assia* (1858) öyküsü, 1858 yılında da bir *Bir Asilzade Yuvası* adlı romanı çıktı. Turgenyev bu romanında, Lavretski'nin kişiliğinde, kendisine çok yakın olan bir tipi sahneye çıkarmaktadır. "Toprağı sürmek, elden geldiği kadar iyi sürmek!" İşte Lavretski'nin vardığı sonuç!.. Ama bu sonuca karşın romanda acıklı, romantik bir hava egemendir. Turgenyev bu romanında, soylu yuvalarının son temsilcilerinin yasını tutmaktadır.

Bir Asilzade Yuvası, ruhbilimsel çözümleme ve sanat inceliği bakımından Turgenyev'in en güzel romanlarından biridir.

Arife

Bir Asilzade Yuvası'nda güncel, toplumsal konulardan ayrılır gibi olan Turgenyev, *Arife* romanıyla yeniden bu konuya dönmüş bulunuyor. *Arife* romanının başlıca kahramanı olan İnsarov, *Rudin* gibi, yine devrimci bir tiptir. Romanın başlıca konusu devrimdir. Gerçi Turgenyev, siyasal görüşleri bakımından hiçbir zaman devrimci olmadı, ömrü boyunca "ıslahat" çerçevesi içinde kaldı. Ülkede yapılacak bir reform hareketinin "yukarıdan gelmesini" bekleyen Turgenyev, bütün toplumsal çekişmelerin sessizce, gürültüsüzce çözülmesi yanlısıydı. Ama sanatta büyük bir gerçekçi olan Turgenyev, bu gerçekçiliğin gereğine uyararak, romanlarında hiçbir zaman devrime ve devrimcilere açıkça saldırıda bulunmadı. Bunun içindir ki, bu romanında da, devrimci olarak gösterdiği İnsarov'u, görüşleri görüşlerine uymadığı halde, kötülemedi. Tersine daha romanın ilk satırlarında, kahramanını "olağanüstü bir insan", "bir kahraman" olarak niteledi.

Babalar ve Çocuklar

Turgenyev'in, en ünlü, en dikkate değer yapıtlarından biridir. *Babalar ve Çocuklar* romanı, *Ruskiy Vestnik* dergisinin 1862 yılı Şubat sayısında yayımlandı. Romanın çıkışı, yurt çapında büyük bir fırtına kopmasına yol açtı. Turgenyev'i tutanlar da, ona karşı olanlar da romanı büyük bir ilgiyle okudu. Bir eleştirmen, romanla ilgili yazdığı bir yazıda şunu söylüyordu: “*Babalar ve Çocuklar* romanını, okul sıralarından beri eline kitap almamış kişilerin bile okuduğunu hiç korkmadan iddia edebilirim.”

Babalar ve Çocuklar yayımlanır yayımlanmaz, hemen çeşitli, hatta birbirine karşıt yorumlara yol açtı. O zamanlar *Sovremennik* dergisi çevresinde toplanan demokratlar grubu, Turgenyev'in bu romanını, “genç kuşaklara” karşı yazılmış bir yapıt olarak gördü. Romanın başlıca kahramanı Bazarov'u da, karikatürize edilmiş bir devrimci saydı. Tutucu gruptan bazılarıysa, romanda nihilizmin övüldüğünü, Turgenyev'in, romanın genç kahramanı Bazarov'a çok sempati gösterdiğini ileri sürdüler.

Babalar ve Çocuklar romanı üzerindeki tartışmalar, iki noktada toplanıyordu: 1) Romandaki devrimci demokrat tipler, gerçeğe, yani o zamanlar Rusya'da yaşayan devrimci demokratlara ne ölçüde uyuyordu? 2) Turgenyev bu romanda “babalar”ı mı, yoksa “çocuklar”ı mı tutmuştu?

O dönemin sağcı eleştirmenleri, Turgenyev'i, demokrasiden, devrimden yana olmakla suçladı. Solcu eleştirmenlerse, bunun tam tersine, Turgenyev'in “babalar” safında yer aldığını savundu. Turgenyev ise; nesnel olmaya çalıştığını, o zamanki gerçekliği vermeye çalışmaktan başka bir şey yapmadığını ileri sürdü. Ama “babalar”ı a çattığını da söylemekten geri kalmadı. Nitekim Turgenyev, şair Sluçevski'ye yazdığı bir mektubunda bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

“Romanım tamamıyla soylulara karşı yazılmıştır. Romanımın başlıca kişilerinden olan Nikolay Petroviç'e, Pavel Petroviç'e, Arkadi'ye (yani Kirsanov'lara) bakınız!.. Bunların hepsi de zayıf

ve solgun birer tip olarak canlandırılmıştır. Soylular arasında en iyi örnekleri seçmeme sebep de estetik duygularımdır. Maksadım okurlara, ‘Kaymak böyle olursa sütün ne olacağını artık siz düşünün!’ demektir. Bu örnekler en iyi soylu örneklerdir. Ama bunlar yetersiz kişilerdir. Bir yandan bir rüşvetçiyi, öte yandan da idealist bir tipi canlandırmak... Hayır, bunu başkaları yapsın. Bu benim harcam değil.”

Buna karşılık M. Kleman, Turgenyev’in toplu eserlerine yazdığı bir önsözde, *Babalar ve Çocuklar* üzerine şunları söylemektedir:

“Gerçi romanda küçük burjuva aydını Bazarov, liberal soylulara göre daha güçlü bir tip olarak canlandırılmıştır. Ama buna karşılık Bazarov’un romandaki arkadaşları tamamıyla gülünç bir halde gösterilmiştir. Romanda Bazarov’dan başka onun görüşlerini benimseyen başlıca iki kişi var: biri kendisini Bazarov’un arkadaşı diye tanıtan ve bir içki tüccarının oğlu olan Sitnikov, ötekisi de romanda çok gülünç olarak canlandırılan Kukşina. Turgenyev, bu iki tipin zavallılığını belirtmek için renge ve boyaya hiç acımamış. Okur bu iki tipi gördüğü zaman, bu tiplerin o zamanki demokratik gençler arasında normal bir belirti olduğunu sanabilir. Hatta Turgenyev yalnız bu iki kişiyi karikatürize etmekle kalmıyor, bütün bu gençlik grubunu aynı çuvala koyuyor. Romanın sonunda Kukşina Heidelberg’e gidiyor, orada bir takım öğrencilerle, özellikle oksijeni azottan ayırt etmesini bilmeyen bir takım Rus kimyacılarıyla, fizikçileriyle düşüp kalkıyor. Turgenyev bu sözleriyle yalnız belirli tiplere, belirli kişilere çatmakla kalmıyor, 1860 yıllarında Heidelberg Üniversitesinde okumakta olan bütün Rus gençliğine, yani bütün ‘çocuklar’a saldırıyor.”

Turgenyev bir yazısında bu tartışmalar sırasında kendisine mektup yazan bir kadın okurunun şunları söylediğini anlatmaktadır:

“Ne babalar, ne çocuklar! İşte sizin romanınızın alması gereken ad! Siz kendiniz de bir nihilistten başka bir şey değilsiniz!”

Babalar ve Çocuklar, adından da anlaşılacağı üzere, 1850’li yıllarda, iki kuşak arasındaki çekişmeyi, daha doğrusu gericiliği tem-

sil eden liberal soylularla, devrimi temsil eden demokrat aydınlar arasındaki görüş ayrılığını ve çatışmayı göstermek için yazılmıştır. Romandaki olayların geçtiği tarih de kesin olarak belirtilmiştir: Arkadi Kirsanov ile Bazarov, 1859 yılı 20 Mayıs'ında Maryino çiftliğine geliyorlar. Roman da bu tarihte başlıyor, Bazarov'un aynı yıl köyüne dönüşüyle bitiyor.

Turgenyev bu romanı, 1860 yılı Ağustos'unda yazmaya başlıyor. 1861 yılı 30 Temmuz'unda bitiriyor. Romanda anlatılan olayların geçtiği tarihle romanın yazılış tarihi arasında ancak bir yıllık küçük bir zaman aralığı var. Böylece *Babalar ve Çocuklar* romanı, sözcüğün tam anlamıyla "o günkü yaşayışı, o günkü olayları anlatan" güncel bir roman olmuş oluyor.

Babalar ve Çocuklar romanının çıkışı üzerinden tam yüz yıl geçmiş bulunuyor. Bütün bu zaman içinde, bu yapıt üzerine pek çok yazı yazılmış, birçok özel kitap yayımlanmış, romanın kahramanları, kahramanların taşıdıkları düşünceler üzerine çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bütün bunlar, zaten edebî değeri yüksek olan bu yapıtın büsbütün ün kazanmasını sağlamıştır. Dün olduğu gibi bugün de *Babalar ve Çocuklar*, Turgenyev'in en olgun, en değerli, en ünlü yapıtı olarak kalmaktadır. Betimleme ve çözümlemelerdeki güzellik, incelik, dilin duruluğu ve temizliği, bu romanın başlıca özelliklerini meydana getirmektedir.

Turgenyev Yine Avrupa'da

III. Napolyon'un Paris'teki baskı rejimine dayanamayan Viardot ailesi, 1863 yılında Baden-Baden kentine göç etti. Bunu öğrenen Turgenyev de, hemen aynı yıl Avrupa'ya gitti. 1863-1870 yıllarını Baden-Baden'de, 1870-1871 kışını Londra'da geçirdi. 1872 yılında Paris'e yerleşti. Paris'in Douai Sokağı'nda, üç katlı küçük bir evin ilk iki katını Viardot ailesi, üçüncü katını da Turgenyev tuttu. Bu tarihten sonra sürekli olarak Paris'te kalan Turgenyev, Flaubert, Goncourt, Zola, Daudet, Maupassant gibi Fransız roman ve öykü

yazarlarıyla geniş bir dostluk kurdu. Bu tarihlerde Turgenyev kesin olarak yolunu çizmiş bir yazardı. Bazılarının ileri sürdüğü gibi, o dönem Fransız gerçekçilerinin etkisi altında kalması, doğallıkla, söz konusu olamaz!.. Hatta bunun tam tersini gösteren belirtiler de var. “Avrupa’da Turgenyev” başlığı altında bu konuya tekrar döneneğiz.

Duman

Babalar ve Çocuklar romanı üzerine ortaya çıkan uzun ve şiddetli tartışmalar, Turgenyev’in edebî verimini çok azalttı. Çok az yazı yazıyor, hatta edebî çalışmalarından büsbütün elini çekmeyi düşünüyordu. 1863 yılında hiçbir yapıtı çıkmadı. 1864-1865 yıllarında ancak iki öyküsü yayımlandı. 1865 yılı 26 Şubat’ında dostlarından birine yazdığı bir mektupta, artık edebî çalışmalarına son vermek niyetinde olduğundan söz ediyor ve şöyle diyor:

“Artık kalemimi çiviye astım... Rusya benim için yabancı bir ülke oldu, ona dair ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Bu gibi durumlarda en doğru davranış, *le silence est d’or** sözlerine uymaktır.”

Ama Turgenyev sözünü tutmadı. 1867 yılında *Duman* adlı yeni bir romanı çıktı.

Duman’da da, Turgenyev’in romanlarındaki bütün aşk serüvenlerinde olduğu gibi, “Tanya-Litvinov-İrina”nın aşk öyküsü, romanın ideolojisini meydana getiren siyasal taşlamayla karışmaktadır.

Bu romanda olay Rusya’da değil, Avrupa’nın ünlü kaplıca kenti Baden-Baden’de geçmektedir. Turgenyev, yapıtın taşlama bölümünde, bir yandan ülkede yenilik adına ne yapılmışsa hepsini ortadan kaldırmayı düşünen Rus gerici aristokrasininin, “Baden generalleri” adını verdiği askerî bürokrasinin başlarıyla; öte yandan da Avrupa’daki Rus göçmen devrimcilerle acı acı alay etmekte, her iki grubu da yermektedir.

* (Fr.) “Sükût altındır.” -çev.

Romanın başlıca kahramanı olan Litvinov, artık siyasal bir tip değildir. Romandaki Litvinov'un hiçbir siyasal görüşü olmadığı noktası üzerinde özellikle durulmaktadır. Gubarev'in sorduğu bir soruya Litvinov:

“Benim hiçbir siyasal görüşüm yoktur, hatta bana öyle geliyor ki, biz Ruslar için siyasal görüş edinmenin zamanı bile henüz gelmemiştir,” diyor.

Nov

Duman'ın çıkışından yaklaşık on yıl sonra, 1876 yılında Turgenyev'in son romanı olan *Nov* yayımlandı. Turgenyev bu romanını 1870 yılında tasarlamış, ancak altı yıl sonra yayımlayabilmişti. Turgenyev bu yıllarda sürekli olarak Avrupa'da yaşadığı ve ancak ziyaret amacıyla ara sıra Rusya'ya gittiği için, orada neler olup bittiğini yakından görmek olanağı bulamıyordu. Ama uzaktan da olsa, Rusya'da olup bitenleri, ülkenin edebî ve toplumsal yaşamını, bu arada “halkçılık” adını alan geniş siyasal hareketi dikkatle izliyordu. “Halka doğru” ya da “halkın arasına giriş” sözleriyle özetlenebilen *Nov*, Rusya'daki bu halkçılık hareketiyle ilgiliydi. Turgenyev bu yapıtında, köylü arasına girmek için o zamanlar Rusya'da yapılan propagandanın anlamsızlığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Yazar: “Toprağı, derinlere gidemeyen karasabanla değil, çok derinlere giden pullukla sürmek gerekir,” diyor. Burada “pulluk” sözcüğü, Turgenyev'in kendisinin de kabul ettiği gibi “eğitim” anlamına gelmektedir. Turgenyev bu romanında, “Köylüler devrimci propagandayla değil, eğitimle uyarılabilir” demek istemektedir.

Son Yapıtları

1862 yılında başlayarak, çeşitli yönlerden yapılan şiddetli saldırılarla Turgenyev'in edebî ünü bir hayli sarsılmıştı. Bu yıllarda Turgenyev'in çıkardığı her kitap şiddetli saldırılara uğruyordu. Hatta Turgenyev'in edebî yaratıcılığının sona erdiğini söyleyenler

bile vardı. İçlerinde çok güzelleri bulunan ve *Hayalet* ile başlayarak *Köpek* (1866), *Garip Bir Olay* (1869), *Tak... Tak... Tak...* (1870), *Saat* (1875), *Rüya* (1876), *Baba Aleksî'nin Hikâyesi* (1877), *Aşkın Zafer Nağmesi* (1881), son olarak *Klara Miliç* (1882) gibi öykülerle süren *Esrarlı Hikâyeler* dizisi bile Turgenyev'in eski ününü geri getiremedi. Bu öyküler, Turgenyev'in, yazarlık yaşamının ilk dönemlerinde yazdığı en iyi yapıtlarındaki gerçekçi yöntemlerden de yavaş yavaş ayrıldığını göstermektedir.

Bununla birlikte *Tuğbay* (1867), *Bozkırda Bir Kral Lear* (1870) öyküleriyle, Turgenyev'in ruhbilimsel öyküleri arasında başyapıt sayılan *İlkbahar Selleri* (1871) adlı uzun öyküsü, eski Turgenyev'i anımsatmaktadır.

Ölümü

Turgenyev, iki yıl kadar süren uzun ve acılı bir hastalıktan sonra, 1883 yılı 3 Eylül'ünde Fransa'da, Paris yakınlarındaki Bougival kasabasında öldü. Cenaze töreni aynı yılın 9 Ekim'inde Petersburg'da yapıldı. Turgenyev'in ölümü geniş bir ilgi uyandırdı. Bir ay süresince, gazete ve dergiler, uzun uzun hep ondan söz ettiler. Yaşamı, edebî değeri, sanatı üzerine uzun yazılar yazıldı. Hakkında özel broşürler yayımlandı.

Sanatındaki Özellik

Turgenyev'in romanları çekici ve sürükleyicidir, kolay okunur. Ama yazarın durumu, düşünceleri, her yapıtının dikkatle çözümlenmesinden sonra anlaşılabilir ancak.

Turgenyev, romanlarında, birbirini tamamlayan ya da birbirleriyle çelişen başlıca kahramanların yanı sıra, bunları daha iyi belirtmek, aralarındaki çelişkiyi daha da derinleştirmek için bir dizi ikinci derecede kahramana da yer verir. Turgenyev'in romanlarında biçimin öze uygunluğu, en yüksek kerteğe ulaşmaktadır. Bu anlamda, Turgenyev'in edebî yöntemi, Puşkin'in edebî yöntemi-

mine pek yakındır. Romanlarındaki bütün ayrıntılar, bütünüyle ana düşünceye bağlıdır. Romanlarındaki kompozisyon şeması, tamamıyla kendine göredir.

Turgenyev, çoğu zaman romanlarına kahramanlarının portresini çizmekle değil de, ikinci derecede bir sahneyle başlar. Sonra okuru, kahramanının harekete geçeceği bir ortama sokar. Ancak bundan sonradır ki kahramanını sahneye çıkarır. Onun portresini çizer, davranışlarını gösterir. Turgenyev bazen romanın ana konusundan ayrılarak, ayrıntılı bir biçimde kahramanının özelliklerini, biyografisini sunar. Çocukluğunu, eğitimini anlatır. Bazen de romanın öteki kişileri, yazarın yerine geçerek kahramanın geçmişini anlatırlar.

Turgenyev, çoğu zaman, doğuşlarından ölümlerine kadar, kahramanlarının bütün yaşamını izler. Romanlarının sonundaysa kısa olmakla birlikte, bazen hafif alaycı, bazen de duygulu-lirik bir edayla, ikinci plandaki kişilerin sonlarını anlatır.

Çok ince bir ruhbilimci olan Turgenyev, eşsiz bir diyalog ustasıdır. Romanda geçen salon gevezelikleri, ciddi tartışmalar, dostça sohbetler, demeçler, okurlara ölçülü bir düzenle, romandaki kahramanların beğenilerini, görüşlerini, çıkarlarını, kültür düzeylerini açığa vurur.

Turgenyev'in romanlarındaki dilin lirizmi, sadeliği, ahengi, karmaşık ruhsal durumları anlatmak için ustaca kullanılan anlamlı, ahenkli edebî üslup sayesinde özel bir güç kazanır.

Doğa betimlemeleri, Turgenyev'in romanlarına büyük bir edebî değer kazandırır. Turgenyev, geceyi, ay ışığını şöyle betimlemektedir:

“...Gökyüzünün uzak, solgun derinliğinde, tek tük yıldızlar parlamaya başlamıştı. Batıda güneşin kızıllığı belli oluyordu. Orada gökyüzü, daha açık, daha temizdi. Yarım daire içindeki ay, salkımlı kayın ağaçlarının siyah ağları arasından, altın gibi parlıyordu. Öteki ağaçlar, yapraklarının arasından, parıldayan göz gibi deliklerle ya çatınmış bir devi andırıyor ya da karanlık bir yığın

meydana getiriyordu. Leylaklarla akasyaların üst dalları, sanki bir şeye kulak kabartıyor, sıcak havada geriniyorlardı.”

Turgeniev’in romanlarında kışın gelişi şöyle anlatılır:

“Aradan altı ay geçti. Bulutsuz soğukların müthiş sessizliğiyle, her yanı kaplayan karlarıyla, ağaç dallarındaki pembe kırağısıyla, soğuk zümrütü andıran gökyüzüyle beyaz bir kış hüküm sürüyordu. Bacaların üzerinde dumandan şapkalar koyulaşıyor, bir anda açılıp kapanan kapılardan buğu helezonları yayılıyor, taze, âdeta ısırılmış, buzlu insanlar acele acele yürüyor, iliklerine kadar üşümüş atlar koş koş çiyordu.”

Avrupa’da Turgeniev

Rus yazarları içinde hepsinden çok “Batılı” olanı Turgeniev’dir. Daha çocukluğunda öğrendiği yabancı diller, Berlin’de geçen üniversite öğrenimi, maddi olanakların sağladığı Avrupa gezileri ve 1863 yılından 1883 yılına kadar Avrupa’da yirmi yıl aralıksız süren yaşayış, ona gerçekten de bir “Batılı” yazar kişiliğini kazandırmıştı. Bundan ötürü, öteki Rus yazarlarından farklı olarak, yapıtları çıkar çıkmaz, hemen Fransızcaya çevriliyordu. Nitekim, 1847-1852 yılları arasında tamamlanan *Bir Avcının Notları*, çıkışından iki yıl sonra, yani 1854’te; 1855’de çıkan *Rudin* 1862’de; 1862’de çıkan *Babalar ve Çocuklar*, hemen bir yıl sonra yani 1863’te; 1867’de çıkan *Duman* da yine bir yıl sonra, yani 1868’de Fransızcaya çevrilmişti.

Turgeniev’in Batı’da, hele Fransa’da sanatçı ve edebiyatçılardan kurulu geniş bir dost çevresi vardı. Paris’te 1901 yılında Fransızca olarak yayımlanan *Fransız Dostlarıyla Mektuplaşmalarına Göre İvan Turgeniev* adlı yapıttan, Turgeniev’in başta Paulina Viardot olmak üzere, Zola, George Sand, Mme. Commenville, Flaubert, Ch. Edmond, Renan, Taine, Maupassant, A. Thomas, Sainte-Beuve, Th. Gautier, Jules Claretie gibi edebiyatçı ve sanatçılarla sürekli olarak mektuplaştığı anlaşılmaktadır. Fransız

edebiyatının Turgenyev üzerinde, Turgenyev'in de Daudet gibi, Maupassant gibi bazı Fransız edebiyatçıları üzerinde etkisi olduğu besbellidir.

Türkiye'de Turgenyev

Biraz da özel amaçlarla, Mizancı Murat Bey'in Griboyedov'dan (1884); Madam Gülnar de Lebedeva'nın Puşkin'den (1891), Lermontov'dan (1891), Tolstoy'dan (1893) yaptıkları çevirileri hesaba katmazsak, çağdaşları arasında dilimize ilk çevrilen Rus yazarı Turgenyev'dir diyebiliriz. Yukarıda "Avrupa'da Turgenyev" bölümünde ayrıntılı olarak anlattığımız üzere, Turgenyev, yapıtları çıkar çıkmaz Fransızcaya çevrilen bir Rus yazarıydı. O dönemde bütün kültür alışverişimiz Fransa'yla ve Fransızca kanalıyla olduğu için Turgenyev'in de çağdaşlarına göre, dilimize erken çevrilmiş olmasını doğal karşılamak gerekir. Nitekim Turgenyev'in çağdaşı olan Dostoyevski, dilimize ilk kez ancak 1918'de çevrildiği, kitap halinde basılmış ilk çevirisi 1933 tarihini taşıdığı halde, Turgenyev ilk kez 1904-1905 yıllarında dilimize çevrilmiş, yapıtları da aynı yıl içinde kitap halinde basılmıştır.

Buhar: Turgenyev'in dilimize çevrilen ilk yapıtı, *Duman* romanıdır. Abdullah Zühtü tarafından Fransızcadan dilimize çevrilerek ilkin *İkdam* gazetesinde tefrika edilen, sonra da 1905 yılında kitap halinde basılan bu yapıt, *Buhar* adı altında yayımlanmıştır. Turgenyev o tarihlerde çoktan dünya edebiyat tarihine geçmiş olduğu halde, yapıtı dilimize çeviren Abdullah Zühtü, kitabın kapağına "Fransızcadan tercüme" demekle yetinmiş, nedense Turgenyev'in adını yazmaya gerek görmemiştir.

Sonraları Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilen aynı yapıt, biri 1932, ötekisi de 1938 yılında olmak üzere iki kez yayımlanmıştır.

Âb-ı Nevbahar: Turgenyev'in dilimize çevrilen ikinci yapıtı *İlkbahar Selleri* adlı uzun öyküsüdür. Yine Abdullah Zühtü tarafından Fransızcadan dilimize çevrilen bu yapıt, ilkin *İkdam* gaze-

tesinde *Âb-ı Nevbahar* adı altında tefrika edilmiş, sonra da 1905 yılında kitap halinde basılmıştır. Kitaba yine Turgenyev'in adı yazılmamış, "Fransızcadan tercüme" denilmekle yetinilmiştir.

Aynı yapıt, N. Zeki tarafından, yine *Âb-ı Nevbahar* adı altında dilimize çevrilmiş ve Balıkesir'de yayımlanmıştır.

Bu yapıt, daha sonra Samizade Süreyya tarafından dilimize çevrilerek *İlkbahar Selleri* adı altında, 1943'te "Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı" dizisi içinde yayımlanmıştır.

Turgenyev'in bu yapıtı Nihal Yalaza Taluy tarafından da dilimize çevrilmiş ve 1958 yılında Varlık Yayınları arasında çıkmıştır.

Muzaffer Aşk Nağmesi: Turgenyev'in son öykülerinden birini meydana getiren *Aşkın Zafer Nağmesi*, ilk defa olarak Yahya Ferit-Mişel Mihaylov tarafından ve Rusça aslından dilimize çevrilmiş ve *Muzaffer Aşk Nağmesi* adı altında 1925 yılında kitap halinde yayımlanmıştır.

Yine bu öykü, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan "Dünya Edebiyatından Tercüme" dizisi içinde, Şahin Akalın'ın dilimize çevirdiği *Turgenyev'den Hikâyeler*'in birinci cildinde de yer almış bulunuyor.

Bir Asilzade Yuvası: Turgenyev'in bu uzun öyküsü, ilkin Samizade Süreyya tarafından dilimize çevrilerek 1934 yılında "Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı" içinde Liza adı altında yayımlanmıştır. Aynı yapıtın Şahin Akalın tarafından yapılan çevirisi, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan "Dünya Edebiyatından Tercüme" dizisi içinde 1946 yılında çıkmıştır.

Düello: Turgenyev'in bu öyküsü Samizade Süreyya tarafından dilimize çevrilmiş ve Hilmi Kitabevi tarafından 1934 yılında yayımlanmıştır.

Mumu: Yazarın bu öyküsü ilk kez Samizade Süreyya tarafından dilimize çevrilmiş ve 1935 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı öykü, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan "Dünya Edebiyatından Tercüme" dizisi içinde,

1950’de çıkan *Turgenyev’den Hikâyeler II*’de Ş. Akalın’ın çevirisi olarak yer almıştır.

Babalar ve Çocuklar: Hasan Âli Ediz-Vasıf Onat’ın beraberce Rusça aslından dilimize çevirdikleri Turgenyev’in bu en ünlü romanı, Remzi Kitabevi’nin yayımlamakta olduğu “Dünya Muharirlerinden Tercüme Serisi” içinde, 1937 yılında iki cilt halinde yer almıştır.

İlk Aşk: Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilen Turgenyev’in bu öyküsü, 1938 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı öykü, O. Rifat-E. Güney’in çevirisi olarak Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” dizisi içinde, 1944 yılında çıkmıştır.

Rüya: Turgenyev’in bu öyküsü, Aliye Aşar tarafından dilimize çevrilerek 1938 yılında Adana’da yayımlanmıştır.

Klara Miliç: Turgenyev’in son öykülerinden biri olan bu yapıtı, A. Aşırbay tarafından dilimize çevrilerek 1943 yılında Güven Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı yapıtın O. Rifat-E. Güney tarafından yapılan çevirisi, Milli Eğitim Bakanlığınca, “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” dizisi içinde 1944’te yayımlanmıştır.

Anüşka: Yazarın *Assia* adlı bu uzun öyküsü, Ahmet Cemil Miroğlu tarafından *Anüşka* adı altında dilimize çevrilerek, 1943 yılında Semih Lütfi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Aynı öykü Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” dizisi içinde yayımlanan *Turgenyev’den Hikâyeler I*’in içinde ve *Assia* adı altında Ş. Akalın’ın çevirisi olarak, 1949’da çıkmıştır.

Taşralı Kadın: Yazarın bu öyküsü Ş. Akalın-D. Sorakin’in çevirisi olarak, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” dizisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

Parasızlık: Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş. Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” dizisi içinde 1945 yılında yayımlanmıştır.

Başkanın Ziyafeti: Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

Bekâr: Yazarın bu öyküsü de, Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilerek Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanmakta olan “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde, 1946 yılında yayımlanmıştır.

Nihal Yalaza Taluy’un bütün bu çevirileri Rusça aslından yapılmıştır.

Köyde Bir Ay: Turgenyev’in bu üç perdelik duygusal komedisi, Hasan Âli Ediz tarafından dilimize çevrilerek 1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisinde yayımlanmıştır. Aynı komedi, 1945-1946 temsil sezonunda, İstanbul Şehir Tiyatrosu Tepebaşı Bölümünde oynanmıştır.

Bozkırda Bir Kral Lear: Yazarın en güzel öykülerinden biri olan bu yapıtı, O. Peltek-E. Güney tarafından dilimize çevrilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığının “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde, 1946 yılında çıkmıştır.

Hikâyeler I: Yazarın *Üç Karşılaşma*, *Faust*, *Assia*, *Aşkın Zafer Nağmesi* adlı dört öyküsünü içine alan *Hikâyeler I* Şahin Akalın tarafından dilimize çevrilmiş, 1946 yılında da Milli Eğitim Bakanlığı “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde yayımlanmıştır.

Hikâyeler II: Yazarın *Kabadayı*, *Mumu*, *Punin ile Baburin* adlı üç öyküsünü içine alan *Hikâyeler II* Şahin Akalın tarafından dilimize çevrilmiş, 1950’de Milli Eğitim Bakanlığınca, “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde yayımlanmıştır.

Hikâyeler III: Yazarın *Han*, *Sessiz Köşe*, *Üsteğmen Ergunov’un Hikâyesi*, *Tuğbay* adlı dört öyküsünü içine alan *Hikâyeler III*, H. Turgut tarafından dilimize çevrilerek 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde yayımlanmıştır.

Rudin: Yazarın bu romanı, Memduh Tezel tarafından dilimize çevrilmiş, 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca “Dünya Edebiyatından Tercümeleler” dizisi içinde yayımlanmıştır.

Avcının Notları: Yazarın bu ad altında toplanan yirmi beş öyküsünden ancak *Yermolay ile Değirmencinin Karısı*, *Çertophanov ile Nedopüşkin*, *Çertophanov’un Sonu*, *Komşum Radilov*, *Birük* gibi beş tanesini, ayrıca *Mumu* adlı öyküsünü içine alan bu yapıt Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, 1955 yılında Varlık Yayınları arasında yayımlanmıştır.

Turgenyev, çevirileri ülkemizde her zaman ilgi uyandırmış Rus yazarlarından biridir. Kitap halinde yayımlanmış yapıtlarından başka, birçok dergide öykü ve denemeleri de çıkmıştır. Ayrıca, 1927 yılından beri, *Yedi Gün*, *Güneş*, *Meşale*, *Kültür Haftası* dergilerinde ve daha başka dergilerde Turgenyev üzerine birçok yazı yazılmış, dilimizde çıkmış çevirilerinin çoğunda “Önsöz” olarak Turgenyev ve yapıtlarıyla ilgili geniş bilgiye yer verilmiştir.

15.01.1961

BABALAR
VE
ÇOCUKLAR

I

1859 yılı 20 Mayıs'ında, sırtında kısa, tozlu bir palto, ayağında damalı pantolon, kırk yaşlarında, başı açık bir adam, ... şosesi üzerindeki hanın alçak merdivenlerine çıktı, dolgun yanaklı, çenesinde beyazımtırak ayva tüyleri bulunan, küçücük donuk gözlü genç uşağına sordu:

“Nasıl, Piyotr? Daha görünmüyorlar mı?”

Her şeyi; kulağındaki firuze taşı küpesi, briyantınli, alaca renkli saçları, ölçülü hareketleri, bir kelime ile her şeyi, en gelişmiş kuşaktan en yeni bir insanı açığa vuran uşak, saygılı bir davranışla yol boyunca baktı ve cevap verdi:

“Hayır efendimiz, görünmüyorlar.”

Bey tekrarladı:

“Demek görünmüyorlar...”

Uşak, ikinci kez cevap verdi:

“Hayır, görünmüyorlar.”

Bey içini çekti, bir sıranın üzerine oturdu. Ayaklarını sıranın altına doğru çekmiş düşünceli gözlerle etrafına bakınarak otururken, biz de onu okurlarımıza tanıtalım:

Adı, Nikolay Petroviç Kirsanov'du. Handan on beş verst* kadar uzaklıkta, iki yüz canı** olan bir malikânesi, ya da –köylülerini azat ettikten ve modern bir “çiftlik” kurduktan sonra, kendi deyimiyle– iki bin hektarlık bir toprağı vardı. Babası, 1812

* Rusya'da kullanılan bir uzunluk ölçüsüdür. 1067 metre kadardır. –cev.

** 1861 yılına kadar Rusya'da toprak köleliği vardı. Toprak, alet ve edevatla birlikte, binalarla köylüler de derebeyinin malı sayılırdı. Bir derebeyinin gücünü belirtmek için, onun malı olan toprak kölelerinin sayısı söylenirdi. Mesela, 500 canı olan bir derebeyi demek, 500 toprak kölesi olan bir derebeyi demektir. 1861 toprak reformuyla toprak köleleri bağımsızlıklarına kavuşunca, derebeylerinin güçleri “can” ile değil, ellerindeki toprakla ölçülmeye başlandı. –cev.

yılı savaşında hizmet etmiş generallerden, yarı cahil, kaba, ama iyi yürekli bir Rus'tu. Ömrü boyunca didinmiş durmuş, ilkin tugay, sonra tümen komutanlığı etmiş, devamlı olarak taşrada yaşamış, rütbesi gereğince oldukça önemli roller oynamıştı. Nikolay Petroviç, ileride kendisinden söz edeceğimiz ağabeyisi Pavel Petroviç gibi, Rusya'nın güneyinde doğmuştu. On dört yaşına kadar ucuz mürebbiler, laubali, dalkavuk emir subayları ve bunlara benzer alay ve karargâh personeli ile çevrili bir halde, evde eğitim görmüştü. Kolyazin ailesinden olan, kızlığında Agathe, general karısı olduktan sonra da Agafokleya Kuzminişna Kirsanova adını alan annesi, tam "komutan-anne"lerden biriydi. Gösterişli başlıklar taşır, hışırtilı, ipekli roplar giyer, kilisede haçı ilk önce o öper, bağıarak ve çok konuşurdu. Her sabah çocuklarına elini öptürür, geceyin de, yatmadan önce onları kutsar, kısacası, keyfince bir ömür sürerdi. Nikolay Petroviç, bir general oğlu olmak dolayısıyla –cesur olmak şöyle dursun, üstelik korkak unvanına hak kazandığı halde– ağabeyi Pavel gibi, askerlik mesleğine girmek zorunda idi. Ama bu mesleğe alındığına ilişkin haber geldiği gün, ayağını kırmış, iki ay yatağa mihlanarak ömrü boyunca "sevimli bir topal" olarak kalmıştı. Oğlunun askerliğinden umudunu kesen babası onu memur yapmaya karar verdi. On sekizini bitirir bitirmez, onu Petersburg'a götürdü ve üniversiteye yazdırdı. Tam o sıralarda ağabeyi Pavel Petroviç, hassa alayına subay olarak atanmış bulunuyordu. İki delikanlı, beraberce bir ev tuttular, yüksek bir memur olan annelerinin amcası İlya Kolyazin'in uzak kontrolü altında yaşamaya başladılar. Babaları tümenin başına, karısının yanına döndü. Ancak seyrek olarak onlara, esmer esericedit kâğıtlarına iri, yazıcı yazısıyla karalanmış mektuplar göndermekle yetindi. Bu mektupların altında, özene bezene "döktürülmüş" "Tümgeneral Piyotr Kirsanov"* kelimeleri okunurdu.

* İmzada imla yanlışları özellikle dikkati çekmektedir. –H. Â. Ediz

Nikolay Petroviç, 1835 yılında üniversiteyi iyi derece ile bitirdi. Aynı yıl, başarısız bir teftiş yüzünden emekliye ayrılan General Kirsanov da karısıyla birlikte, yerleşmek üzere Petersburg'a geldi. Tam, Tavriçeski Parkı yakınlarında bir ev tutup İngiliz Kulübüne üye yazıldığı sırada, kalp krizinden öldü. Agafokleya Kuzminişna da kocasının ölümünden sonra çok yaşamadı. Başkentin her şeyden uzak yaşayışına bir türlü alışamadı. Emekli olmak üzüntüsü onu yiyip bitirmişti. Bu arada Nikolay Petroviç, daha annesiyle babasının sağlığında, küçük bir memur olan eski ev sahipleri Prepolovenski'nin kızını sevmiş, bu olay ana babayı bir hayli üzmüştü. Sevimli ve uyanık olan bu kız, dergilerin "bilim" sütunundaki ciddi makaleleri okurdu. Yas süresi geçmez, Nikolay Petroviç bu kızla evlendi. Babasının iltimasıyla atandığı Mili Emlak ve Hazine Bakanlığındaki görevinden ayrıldı. Mâşâ'sıyla, ilkin Orman Enstitüsü yakınındaki bir yazlıkta, sonra şehirde, temiz merdivenli, serin salonlu, küçük, güzel bir evde, en sonra da büsbütün yerleştiği köyde, mutlu bir yaşam sürmeye başladı. Çok geçmeden burada oğlu Arkadi doğdu. Karı koca çok iyi, sakin bir yaşam sürüyor, hemen hemen birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı. Birlikte okuyor, birlikte dört elle piyano çalıyor, düettolar söylüyorlardı. Kadın çiçek yetiştiriyor, kümes hayvanlarına bakıyordu. Koca, çok seyrek olarak avlanmaya gidiyor, toprak işleriyle uğraşıyordu. Arkadi de sessizce büyüyor, gittikçe geliyordu. On yıl rüya gibi geçti. 1847 yılında Nikolay Petroviç'in karısı öldü. Adamcağız bu acıya çok zor katlanabildi. Birkaç hafta içinde saçları ağardı. Biraz olsun avunmak için Avrupa'ya gidecek oldu. Ama 1848 yılı gelip çattı.* İster istemez köyüne döndü. Oldukça uzun süren bir tembellik döneminden sonra, çiftlik işlerinde bazı değişiklikler yaptı. 1855 yılında oğlunu üniversiteye götürdü. Üç kışını, oğlu ile beraber Petersburg'da geçirdi. Bu süre içinde, hemen hemen hiçbir yere

* 1848 yılı, Avrupa'nın Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan gibi başlıca ülkelerinde devrim rüzgârının estiği bir yıldır. -çev.

gitmedi. Arkadi'nin genç arkadaşlarıyla ahbablık kurmaya çalıştı. Bu son kış Arkadi ile birlikte Petersburg'a gidemediği için, şimdi biz onu, 1859 yılı Mayıs'ında, saçları tamamıyla ağarmış, şişmanlamış, biraz da kamburlaşmış olarak, üniversiteyi kendisi gibi iyi derece ile bitiren oğlunu beklerken görüyoruz.

Uşak, belki terbiyesi gerektirdiğinden, belki de beyinin gözü önünde bulunmak istemeyişinden, merdiven altına girdi, piposunu yaktı. Nikolay Petroviç başını önüne eğdi. Han girişinin köhne merdivenlerine bakmaya başladı. İri, alaca bir piliç ağır ağır merdivenlerde dolaşıyor, yürürken, kocaman sarı ayaklarıyla sesler çıkarıyordu. Merdivenlerin korkuluğu üstünde nazlı nazlı yatan pis bir kedi, dostça olmayan gözlerle pilice bakıyordu. Güneş ortalığı yakıyordu. Hanın yarı karanlık koridorundan, sıcak bir çavdar ekmeği kokusu geliyordu. Nikolay Petroviç'imiz, hayallere dalmıştı. Kafasından, boyuna, 'Oğlum... Arkaşa... İyi derece ile okulunu bitirmiş...' düşünceleri geçiyordu. Başka şeyler düşünmeyi denedi. Ama dönüp dolaşıp yine hep aynı şeyler kafasına geldi. Ölen karısını hatırladı. Üzgün üzgün, 'Zavallılık, bugünlere erişemedi,' diye fısıldadı. Semiz, mavimtırak bir güvercin yolun üzerine kondu. Su içmek için, kuyunun yanındaki su birikintisine doğru, hızlı hızlı yürüdü. Nikolay Petroviç ona bakmaya başladı. Bu sırada kulağına, yaklaşmakta olan bir araba sesi geldi. Aşağıdan başını uzatan uşak:

"Galiba geliyorlar, efendimiz," dedi.

Nikolay Petroviç yerinden fırladı, gözlerini yola dikti. Üç posta beygiri koşulu bir troyka görüldü. Arabada, bir öğrenci kasketinin kenarı, sevgili bir yüzün bildik çizgileri belirdi. Nikolay Petroviç:

"Arkaşa! Arkaşa!" diye bağırdı ve kollarını sallayarak koştu.

Birkaç saniye sonra dudakları, delikanlının güneşten yanmış, tozlu yanaklarına değdi.

II

ARKADI, babasının okşamalarına karşı, yol yorgunluğundan biraz kısılmış ama çınlayan genç bir sesle, neşeli neşeli:

“İzin ver de babacığım, silkineyim,” dedi, “üstün başın berbat olacak!”

Nikolay Petroviç, oğlunun pelerininin yakasına, kendi paltosuna eliyle bir iki sefer vurduktan sonra:

“Zarar yok, zarar yok!..” dedi ve birkaç adım gerileyerek, “Seni şöyle iyice bir göreyim,” diye ekledi.

Hızlı adımlarla hana koşarak:

“Beygirleri, çabuk beygirleri getirin!” diye seslendi.

Nikolay Petroviç, oğlundan çok daha heyecanlı görünüyordu. Kendini âdeta biraz kaybetmiş, sanki ürkek bir hal almıştı. Arkadi onu durdurdu:

“Babacığım, izin ver de seni, mektuplarımda sık sık sözünü ettiğim çok iyi arkadaşım Bazarov’la tanıştırayım,” dedi. “Kendisi çok nazik olduğu için bize misafir olmayı kabul etti.”

Nikolay Petroviç hızla döndü. Arabadan henüz inmiş olan ve sırtında püsküllü, kukuletalı bir yağmurluk bulunan uzun boylu bir gence yaklaştı. Delikanlının, uzatmakta biraz duraksadığı çıplak ve kırmızı elini kuvvetle sıkarak:

“Çok sevindim,” dedi, “bizi ziyaret etmek yolundaki iyi tasarruğunuzdan ötürü de çok teşekkür ederim. Umarım ki... Adınızı ve baba adınızı sormama izin verir misiniz?*

Bazarov, tembel ama erkek bir sesle:

“Yevgeni Vasilyiç,” diye cevap verdi ve yağmurluğunun yakasını indirerek bütün yüzünü Nikolay Petroviç’e gösterdi.

* Ruslarda, göbek adından ve soyadından başka herkesin bir de baba adı vardır. Baba adları, baba adının sonuna, “yev”, “oviç” ya da “iç” takıları eklemek yolu ile yapılır. Örneğin, adı Piyotr olan bir babanın oğlu Petroviç, adı Vasil olan bir babanın oğlu Vasilyiç baba adını alır. –cev.

Bu, iri, yeşil gözlü, kumral favorili, üst yanı yassı, alt yanı sivri burunlu, geniş alınlı, uzun, zayıf bir yüzdü. Sessiz bir gülümseyişle açılan bu yüzde, kendine güven ve zekâ okunuyordu.

Nikolay Petroviç sözüne devam etti:

“Çok sevgili Yevgeni Vasilyiç, umarım ki bizde sıkılmazsınız!..”

Bazarov’un ince dudakları belli belirsiz kıvıldı. Ama o hiçbir cevap vermedi. Yalnız hafifçe şapkasını çıkardı. Uzun, sık, koyu kumral saçları, kocaman kafatasının çıkıntılarını gizleyememişti.

Nikolay Petroviç, oğluna dönerek yine konuşmaya başladı:

“Şimdi ne yapalım Arkadi, hemen arabayı koşalım mı?.. Yoksa biraz dinlenmek mi isterdiniz?”

“Evde dinleniriz babacığım, arabayı koşmalarını emret!”

“Hemen, şimdi. Hey, Piyotr, işitiyor musun? Kardeş, hemen arabayı koşmalarını emret! Çabuk ol!”

Olgun bir uşak olmak sıfatıyla Piyotr, genç beyinin elini öpmeyi, onu uzaktan selamlamakla yetindi ve çarçabuk gözden kayboldu.

Arkadi, hancı kadının teneke bir maşrapa ile getirdiği suyu içerken, Bazarov piposunu yaktı ve beygirleri çözmekte olan troyka arabacısına yaklaştı. Nikolay Petroviç ise telaşlı telaşlı:

“Ben buraya faytonla geldim,” dedi. “Senin troyka için de üç beygir var. Ancak fayton iki kişiliktir. Bilmem, arkadaşın...”

Arkadi babasının sözünü keserek hafif bir sesle:

“O troyka ile gelir,” dedi, “hem rica ederim, onunla teklifsiz olman gerek. O eşsiz bir çocuktur. Öyle alçakgönüllüdür ki... Göreceksin!..”

Nikolay Petroviç’in arabacısı beygirleri çıkardı. Bazarov, troykanın arabacısına yaklaşıyor:

“Haydi bakalım, kabasakal, biraz kıvılda!” dedi.

Oracıkta durmakta olan ve ellerini gocuğunun ceplerine sokmuş bulunan bir başka arabacı:

“İşitiyor musun Mitüha, bey sana nasıl bir ad taktı? Tam da kabasakalsın hani!”

Mitüha şapkasını sallamakla yetindi ve ter içindeki orta beygirin koşumlarını çıkardı.

Nikolay Petroviç:

“Haydi çocuklar, yardım edin. Biraz daha çabuk!” diye bağırdı. “İşin ucunda bahşış de var.”

Beygirler birkaç dakika içinde koşuldu. Baba ile oğul faytona bindiler. Piyotr arabacı yerine çıktı. Bazarov troykaya sıçradı, başını maroken yastığa dayadı. Her iki araba da hareket etti.

III

NİKOLAY Petroviç, Arkadi'nin kâh omzuna kâh dizine vurarak:

“Demek böyle ha!.. Nihayet sen de okulu iyi derece ile bitirdin ve eve geldin...”

Kendisini baştan başa kaplayan içten ve hemen hemen çocuksu sevince rağmen, sözü, bir an önce bu heyecanlı konulardan günlük konulara çevirmek isteyen Arkadi:

“Amcam nasıl? İyi mi?” diye sordu.

“İyi. O da benimle beraber seni karşılamaya gelecekti, ama nedense vazgeçti.”

“Beni çok mu bekledin?”

“Beş saat kadar.”

“Ne iyi babasın!”

Arkadi canlı bir hareketle babasına döndü, onu, şapırtı ile yanağından öptü. Nikolay Petroviç hafifçe gülümsedi.

“Sana ne güzel bir at ayırdım, göreceksin!.. Odanın duvar kâğıtlarını da yenilettim.”

“Bazarov için oda var mı?”

“Ona da bir oda buluruz.”

“Kuzum babacığım, ona ikramda kusur etme! Onun arkadaşlığına ne kadar değer verdiğimi bilemezsin!”

“Onunla tanışalı çok olmadı, değil mi?”

“Hayır, çok olmadı.”

“Tevekkeli değil, geçen kış onu görmemiştim. Ne ile uğraşıyor?”

“Başlıca çalışma konusu tabii bilimler. O her şeyden anlar. Gelecek yıl doktor olacak!”

Nikolay Petroviç:

“Ha, demek Tıp Fakültesinde,” dedi ve sustu.

Biraz sonra, elini uzatarak, uşağına:

“Piyotr,” dedi, “herhalde şu gidenler bizim köylüler olacak!”

Piyotr, beyinin gösterdiği yöne baktı. Yularsız beygirlerin çektiği birkaç köylü arabası, dar yoldan hızla ilerliyordu. Her arabada, önleri açık gocuklar giymiş birer, çok çok ikişer mujik vardı. Piyotr cevap verdi:

“Evet, efendimiz, bizim köylüler...”

“Nereye gidiyorlar böyle, şehre filan mı?”

Piyotr:

“Şehre gittiklerini sanıyorum,” dedi ve arabacıya tanıklık ettirmek ister gibi ona doğru eğilerek, “meyhaneye,” diye ilave etti.

Ama arabacı kımıldamadı bile. Çünkü o, yeni görüşleri benimsemeyen, eski geleneklere bağlı bir adamdı.

Nikolay Petroviç, oğluna dönerek sözüne devam etti:

“Bu yıl köylülerle başımız dertte. Vergilerini vermiyorlar... Ne yaparsın?..”

“Ya gündelikçilerinden hoşnut musun?”

Nikolay Petroviç, dişleri arasından:

“Evet,” diye fısıldadı, “ama işin kötüsü, onları da kandırıyorlar. Sonra, henüz gerektiği gibi de çalışmıyorlar... Çift aletlerini bozuyorlar... Bununla beraber, toprağı fena sürmediler. Buğday öğütülmeden un olmaz, derler. Zamanla her şey düzelir. Yoksa çiftçilik şimdi seni de mi ilgilendirmeye başladı?”

Arkadi, babasının son sorusuna cevap vermeden:

“Sizde hiç gölgelik yok, işte bu kötü,” dedi.

Nikolay Petroviç:

“Evin kuzey tarafındaki balkona büyük bir tente yaptırdım, şimdi açık havada da öğle yemeği yiyebiliriz,” dedi.

“Böylece ev, tam anlamıyla bir yazlığa benzeyecek... Ama bunlar o kadar önemli şeyler değil. Buranın ne güzel havası var. Ortalık güzel kokuyor. Hem doğrusunu isterseniz, bana öyle geliyor ki, dünyanın hiçbir yerinde buradaki koku yok... Hem burada gökyüzü de...

Arkadi birdenbire durdu. Arkadaki arabaya kaçamak bir göz attı ve sustu. Nikolay Petroviç, onu doğruladı:

“Elbette. Sen burada doğdun, buranın her şeyi sana başka türlü görünmelidir.”

“Ama babacığım, insan nerede doğarsa doğsun bunun önemi yok.”

“Ama...”

“Hayır, hiçbir önemi yoktur.”

Nikolay Petroviç göz ucuyla oğluna baktı. Aralarında konuşma yeniden başlayınca kadar, fayton yarım verstlik bir yol almıştı. İlk söze başlayan Nikolay Petroviç oldu:

“Eski dadın Yegorovna'nın öldüğünü, bilmem sana yazdım mı?”

“Sahi mi?.. Zavallı ihtiyar kadın! Ya Prokofyic sağ mı?”

“Sağ. Hem de hiç değişmedi. Yine eskisi gibi söylenip duruyor. Hem genel olarak Maryino'da büyük bir değişiklik görme-yeceksin!..”

“Kâhyan yine hep o adam mı?”

“Çiftlikte yaptığım biricik değişiklik budur. Ona yol verdim. Bundan sonra da, azat ettiğim adamlarımdan hiçbirini kullanmamaya ya da hiç değilse onlara sorumlu işler gördürmemeye karar verdim.”

Arkadi, gözleriyle Piyotr'u işaret etti. Nikolay Petroviç hafif bir sesle sözüne devam etti:

"Il est libre, en effet.* Hem o zaten oda hizmetçisidir. Şimdiki kâhyam şehirlidir. Galiba da hamarat bir çocuk. Ona yılda iki yüz elli ruble veriyorum."

Nikolay Petroviç eliyle alnını ve kaşlarını ovuşturdu. İç sıkıntısı geçirdiği zamanlar daima böyle alnını ovuşturdu.

"Biraz önce sana, Maryino'da bir değişiklik görmeyeceğini söylemiştim. Bu, pek o kadar doğru değil. Sana önceden haber vermeyi bir borç sayıyorum. Her ne kadar..."

Bir an için durakladı, sonra sözlerine Fransızca olarak devam etti:

"Koyu ahlakçılar, meseleyi böyle açık olarak ortaya koyuşumu belki de doğru bulmaz. Ama birincisi, bunu gizli tutmak mümkün değil; ikincisi, bilirsin ki ben, baba oğul münasebetlerinde daima özel bir prensip gözetirim. Bununla beraber, beni ayıplamak tabii senin hakkındır. Benim yaşımda... Bir kelime ile... O... O kız... Herhalde şimdiye kadar ona dair bazı şeyler duymuş olduğun o kız..."

Arkadi, açıkça:

"Feniçka mı?" diye sordu.

Nikolay Petroviç kızardı:

"Rica ederim, adını yüksek sesle söyleme. Evet... İşte o kız şimdi bende oturuyor. Onu eve aldım. Evde iki küçük oda var ya... Ama bütün bunları değiştirmek mümkün..."

"Rica ederim babacığım, neden?..."

"Arkadaşın bizde misafir kalacak... Yakışık almaz..."

"Rica ederim, Bazarov'dan yana hiç meraklanma! O bütün bunların üstünde olan bir çocuktur."

Nikolay Petroviç:

* Metinde Fransızca yazılmıştır. "Aslında o serbesttir," anlamına gelir. -çev.

“Sonra sen de varsın,” dedi. “İşin kötüsü, yan daire de pek o kadar iyi değil.”

Arkadi, babasının sözünü keserek:

“Rica ederim babacığım,” dedi, “âdeta özür diler gibi konuşuyorsun!.. Böyle söylemekten utanmıyor musun?..”

Nikolay Petroviç, gittikçe daha çok kızarak cevap verdi:

“Evet, gerçekten de utanmam gerek.”

Arkadi, okşar gibi bir gülümseyişle:

“Yeter babacığım, yalvarırım artık yeter,” dedi.

Aklından da, ‘Bunda özür dileyecek ne var sanki,’ diye geçirdi. İyi yürekli yumuşak babasına karşı duyduğu gizli bir üstünlük duygusu ile karışık hoşgörülü bir şefkat duygusu bütün ruhunu sardı. Kendi bağımsızlığını ve yetişkinliğini anlamaktan doğma, elinde olmayan bir sevinçle bir kez daha:

“Artık yeter, babacığım,” diye tekrarladı.

Nikolay Petroviç, alnını ovuşturmaya devam ettiği elinin parmakları arasından oğluna baktı. Âdeta yüreğine bir şey saplanır gibi oldu. Ama hemen kendini suçlu buldu. Uzun bir sessizlikten sonra da:

“İşte artık bizim tarlalarımız başlıyor,” dedi.

Arkadi sordu:

“Şu ilerdeki galiba bizim ormanımız değil mi?”

“Evet, bizim. Ama ben onu sattım. Bu yıl da onu kaldıracaklar...”

“Onu niçin sattın?..”

“Paraya gerek oldu. Sonra bu topraklar mujiklerin payına düşüyor.”

“Şu sana vergini ödemeyen mujiklerin mi?..”

“Bu artık onların bileceği iş. Bununla beraber bir gün elbet öderler.”

Arkadi:

“Yazık olmuş ormana,” diye söylendi ve etrafını seyre koyuldu.

İçinden geçtikleri topraklara şiiinsel yerler denemezdi. Tarla, tarla, hep tarla idi. Kâh hafifçe yükselerek, kâh hafifçe alçalarak, ta yerle göğün birleştiği yere kadar hep tarlalar uzanıyordu. Tek tük küçük ormanlar görünüyor, bodur ve seyrek çalılıklarla kaplı sel yatakları kıvrılıyor, bunlar, Katerina devrinin eski planlarında çizilen biçimlerini hatırlatıyorlardı. Kıyıları oyulmuş dereler, çerden çöpten setleriyle mini mini gölcükler, kara ve çoğu yarı yarıya yıkık damlı alçak evlerden kurulu köycükler göze çarpıyordu. Bomboş harman yerleri yanında çalı çırpıdan yapılmış duvarlarıyla, ardına kadar açık kapılarıyla yan yatmış samanlıklar görünüyor; şurada yer yer dökülmüş sıvalarıyla kerpiç kiliseler, burada harap olmuş mezarları ve yana yatmış harçlarıyla tahta kiliseler göze çarpıyordu. Arkadi'nin yüreği biraz burkudur gibi oldu. Rastladıkları köylüler, sanki mahsus gibi, hep yırtık pırtık giyinmiş, hep sıska ve kötü beygirlere binmişlerdi. Yol kenarındaki söğütler, kırılmış dalları ve yolunmuş kabuklarıyla, üstü başı perişan dilencileri andırıyordu. Zayıf, bakımsız, kemikleri görünen inekler, hendeklerindeki otları aç kurtlar gibi kemiriyorlardı. Bunlar sanki korkunç ve öldürücü bir pençeden yeni kurtulmuş gibiydiler. Bu zavallı hayvanların acıklı görünüşü, bu parlak bahar gününde, karlarıyla, soğuklarıyla, tipileriyle sonsuz ve kasvetli kış günlerinin beyaz hayatini canlandırdı. Arkadi: 'Hayır,' diye düşündü, 'bu çevreler zengin değil; burada ne bir refah, ne de bir çaba var... Hayır, hayır, buraları böyle bırakılamaz. Temelli bir değişiklik gerek. Ama bunu nasıl yapmalı? İşe nereden başlamalı?'

Arkadi böyle düşünüyordu. O böyle düşünse dursun, bahar da kendi hükmünü yerine getiriyordu. Her yer pırıl pırıl bir yeşerti içinde idi. Ilık bir rüzgârın hafif solumasıyla her şey; ağaçlar, fundalıklar, otlar... tek kelimeyle her şey, geniş ve yumuşak dalgalar halinde pırıldıyor, her yanda tarla kuşlarının bitmez tükenmez cıvıltısı bir sel gibi akıyordu. Bunlar, kâh alçak çi-